

روند تغییر پرچم ایران از عصر صفوی تا دوران معاصر با بررسی عناصر رنگ، نشان و طراحی پرچم ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۳/۰۳
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۴/۲۲
کد مقاله: ۶۹۳۹۵

سیده اعظم موسوی خرد^۱

چکیده

ایران از دوران باستان و قبل از اسلام دارای پرچم‌های مختلفی بوده است. و همانطور که در این مقاله بررسی شده است پرچم ایران، از دوره ناصرالدین شاه قاجار سه رنگ، یعنی رنگ‌های سبز سفید و سرخ بوده است که تا امروز نیز این سه رنگ حفظ شده است. در این مقاله به بررسی روند تغییرات پرچم ایران از عصر صفوی تا دوران معاصر با بررسی عناصر رنگ، نشان و طراحی پرچم ایران، پرداخته شده است همچنین تاریخچه کوتاهی از پرچم و روند تغییرات پرچم ایران از دوره صفوی تا به امروز نیز بطور خلاصه آورده شده است.

واژگان کلیدی: نماد و نماد شناسی، پرچم، ایران

همانند نام، پرچم و نشان هر کشور نیز در شناخت آن سرزمین نقش به سزایی دارد و بیانگر انگیزه‌ها و آرمان‌ها، چگونگی نگرش سیاسی، مذهبی و فلسفی یک ملت و بیان‌کننده شرایط جغرافیایی، فرهنگی و حوادث سرنوشت‌ساز در تاریخ آن ملت است. پرچم، بیرق و درفش در لغت به تکه‌ای پارچه گفته می‌شود که معمولاً دارای نقش‌های رنگی است و برای علامت دادن و مشخص شدن یک ملت یا یک کشور به کار می‌رود «پرچم» در اصل لغت ترکی است که به موی نوعی گاو کوهی گفته می‌شده و دسته‌ای از این مو را بر سر یک چوب یا بالای نیزه درفش نصب می‌کرده‌اند. چنان که مشهور است چنگیزخان پرچمی داشته که شامل ۹ دسته موی دم اسب بوده است. استفاده از پرچم در میان ملل ریشه‌ای تاریخی دارد و تاریخ استفاده و پیدایش آن به حدود پنج هزار سال قبل باز می‌گردد. پرچم به عنوان نماد در مصر قدیم، آشور و نزد یهودیان معمول بوده است یونانیان ابتدا قطعه‌ای زره را که بر نیزه‌ای نصب شده بود به عنوان پرچم به کار می‌بردند در نزد رومیان نیز پس از این که قسطنطنیه به مسیحیت گروید. پرچم به صورت پارچه‌ای ابریشمین به رنگ ارغوانی که نام حضرت عیسی به حروف یونانی بر آن نقش شده بود، رایج شد. پرچم‌های اولیه در اروپا جنبه‌ای دینی داشت و قدیمی‌ترین آن‌ها پرچم کشور دانمارک است که صلیبی سفید بر روی آن به چشم می‌خورد در ایران قدیم درفش «کاوایان» بسیار معروف بوده و در دوره کوروش کبیر، بیرقی سفید با نقش عقاب زرین به کار می‌رفته است^۱. در این مقاله سعی شده نمادهای پرچم ملی ایران از دیرباز تاکنون، مورد بررسی قرار گیرد. به همین سبب برای بررسی نمادها می‌بایست گذری به تاریخ پرچم ایران زد تا علاوه بر دانستن تاریخ پرچم، نمادهای پرچم را نیز از دیرباز تاکنون شناخت. روش تحقیق این مقاله، تاریخی-توصیفی-تحلیلی، مراجعه به سایتهای مرتبط، کتاب‌های تاریخی، نشریات، مجلات و مقاله‌های مرتبط با موضوع مورد بحث به روش کتابخانه‌ای می‌باشد، که همگی در قسمت منابع و مأخذ آورده شده است.

۲- تاریخچه پرچم ملی ایران

نخستین اشاره در تاریخ اساطیر ایران به وجود پرچم، به قیام کاوه آهنگر علیه ظلم و ستم آزی دهاک «ضحاک» برمی‌گردد. در آن هنگام کاوه برای آن که مردم را علیه ضحاک بشورانند پیش بند چرمی خود را بر سر چوبی کرد و آن را بالا گرفت تا مردم گرد او جمع شدند سپس کاخ فرمانروای خونخوار را در هم کوبید و فریدون را بر تخت شاهی نشاند. فریدون نیز پس از آن که فرمان داد تا پاره چرم پیش‌بند کاوه را با دیبای زرد و سرخ و بنفش آراستند و در گوهر به آن افزودند آن را درفش شاهی خواند و بدین سان درفش کاویان پدید آمد. نخستین رنگ‌های پرچم ایران زرد و سرخ و بنفش بود، بدون آنکه نشانه‌ای ویژه بر روی آن وجود داشته باشد. درفش کاویان صرفاً افسانه نبوده و به استناد تاریخ تا پیش از حمله اعراب به ایران، به ویژه در زمان ساسانیان و هخامنشیان پرچم ملی و نظامی ایران را درفش کاویان می‌گفتند. هرچند این درفش کاویانی اساطیری نبوده است^۲.

جریر طبری در کتاب تاریخ خود به نام الامم و الملوک می‌نویسد: درفش کاویان از پوست پلنگ درست شده، به درازای دوازده ارش که اگر هر ارش را که فاصله بین نوک انگشتان دست تا بندگاه آرنج است ۶۰ سانتی‌متر فرض کنیم تقریباً پنج متر عرض و هفت متر طول می‌شود. در اکثر کتب تاریخی آورده شده که درفش کاویان زمان ساسانیان از پوست شیر یا پلنگ ساخته شده بود بدون آنکه نقش جانوری بر روی آن باشد. هر پادشاهی که به قدرت می‌رسید تعدادی جواهر به آن می‌افزود. به هنگام حمله اعراب به ایران در جنگی که در اطراف شهر نهاوند در گرفت درفش کاویان به دست آنان افتاد و چون آن را همراه با فرش مشهور بهارستان نزد عمر خلیفه مسلمانان بودند وی از بسیاری گوهرها، درها و جواهراتی که به درفش آویخته بود، دچار شگفتی شد به طوری که دستور داد تا آن جواهر را برداشته و آن پوست را بسوزانند.

با اشغال ایران به دست اعراب مسلمان، ایرانیان تا دو بیست سال هیچ درفشی یا پرچمی نداشتند و تنها دو تن از قهرمانان ملی ایران زمین یعنی بابک خرم‌دین و ابومسلم خراسانی دارای پرچم بودند. ابومسلم پرچم یکسره سیاه رنگ داشت و بابک سرخ رنگ به همین روی بود که طرفداران این دو را سیاه جامگان و سرخ جامگان می‌خواندند و از آنجایی که بزرگان اسلام تصویربرداری و نگارگری را حرام می‌دانستند تا سال‌های مدید هیچ نقش و نگاری از جانداران بر روی درفش‌ها تصویر نمی‌شد.

در سال ۳۵۵ خورشیدی (۹۷۶ میلادی) که غزنویان با شکست دادن سامانیان، زمام امور را در دست گرفتند سلطان محمود غزنوی برای نخستین بار دستور داد نقش یک ماه را بر روی پرچم که رنگ زمینه آن یکسره سیاه بود زر دوزی کنند. سپس در سال ۴۱۰ خورشیدی (۱۰۳۱ میلادی) سلطان مسعود غزنوی به انگیزه دل‌بستگی به شکار شیر دستور داد نقش و نگار یک شیر جایگزین ماه شود و از آن پس هیچ‌گاه تصویر شیر از روی پرچم ملی ایران برداشته نشد تا انقلاب ایران در سال ۱۳۵۷ (۱۹۷۹ میلادی). در زمان خوارزمشاهیان با سلجوقیان سکه‌هایی زده شد که بر روی آن نقش خورشید بر پشت آمده بود، رسمی که به سرعت در مورد پرچم‌ها نیز رعایت گردید. در مورد علت استفاده از خورشید دو دیدگاه وجود دارد یکی این که چون شیر گذشته از نماد دلاوری و قدرت نشانه ماه مرداد (اسد) هم بوده و خورشید در ماه مرداد در اوج بلندی و گرمای خود است به این ترتیب همبستگی میان خانه شیر برج اسد با میانه تابستان نشان داده می‌شود. نظریه دیگر بر تأثیر آیین مهر پرستی و میترائیسم در ایران دلالت دارد و حکایت از آن دارد که به دلیل تقدس خورشید در آیین ایرانیان کهن ترجیح دادند خورشید بر روی سکه‌ها و پرچم، بر پشت شیر قرار گیرد. (رامتین راوندی، ۱۳۸۶ ص ۳۸)

در این مقاله سعی شده نمادهای پرچم ملی ایران از دیرباز تاکنون، مورد بررسی قرار گیرد. به همین سبب برای بررسی نمادها می‌بایست گذری به تاریخ پرچم ایران زد تا علاوه بر دانستن تاریخ پرچم، نمادهای پرچم را نیز از دیرباز تاکنون شناخت.

۱- رسول خیراندیش، سیاوش شایان، ریشه‌یابی نام و پرچم کشورها، انتشارات کویر، چاپ چهارم، ۱۳۷۵، ص ۴

۲- رامتین راوندی، تاریخچه پرچم ملی ایران، نشریه تولید، مصرف، آذر و دی ۱۳۸۶، ص ۳۷

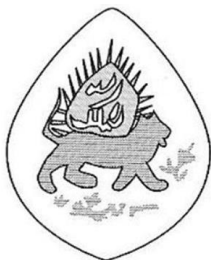
۳- نماد و نشان هویت ملی

پرچم سه رنگ ایران نشانی والا از هویت ملی و فرهنگ ایرانی است که با رنگ سبز، خرمی و شادکامی با رنگ سپید، صلح و دوستی و با رنگ سرخ نام و یاد فرزندان پاکباز ایران زمین را گرمی داشته است. بنا به یافته‌های باستان‌شناسی در کاوش‌های تخت جمشید در آپادانا، تندیس مفرغی عقابی با بال‌های گشوده از زمان هخامنشیان بر سنگی لاجوردی وجود دارد که بر آن سه رنگ سبز و سپید و سرخ نقش بسته است. اما چرا پیکر شاهین در ایران گرمی بوده است؟

بنا بر پژوهش بختورتاش، شاهین پرنده بلند پرواز و چالاک است که از روزگاران گذشته در ایران زمین به خجستگی و نیرومندی و شکوه نامی بوده است. میان آتش و این پرنده تیزچنگ با چشمان درخشان و پرنیرو پیوند است. در فرهنگ دینی هندوها، آگنی نماد آتش به شاهین (عقاب) همانند شده است. همچنین شاهین گاهی تجلی تندر و آذرخش، آتش، خورشید و پیک خورشید به شمار آمده است. شاهین در اوستا به نام سان (Saena) خوانده شده که برابر واژه شین در زبان سانسکریت است و شاید بتوان به راستی داوری کرد که همان واژه‌ای است که در گویش کردی لکی ساین گفته می‌شود. چنان که شهر شاهین دژ را بومیان «ساین قه‌لا» شاهین قلعه می‌خوانند. در بهرام پشت آمده است که پیروزی به ده گونه خود را به اشو زرتشت نمایانده است. هفتمین بار در کالبد روغن (Vareghan) (بال زن، بالوان کردی)، براشو زرتشت نمودار شده است. پرنده‌ای که مرغان مرغ، شاه پرنده‌گان و به زبان اوستایی مرغوستن و به گویش پهلوی سین مورو (سیمرغ دوران پسین) که «هنگام سپیده‌دم پرواز می‌کند در بامداد خوراک روز را می‌جوید و در پسین شامگاه را». برابر زامیادیشته هنگامی که جمشید به گفتار نادرست و دروغ پرداخت نخستین بار فر به پیکر مرغ وارغن از وی گسست و به مهر پیوست، مهر شکوه و بزرگی یافت و جم به پستی و درماندگی گرایید. دومین بار فراز جمشید بگسست و به گونه مرغ وارغن بیرون شتافت و به فریدون آتین پیوست و او پس از زرتشت در میان مردمان پیرومندترین شد. و سومین بار فر بگسست، آن فر جمشید به پیکر مرغ وارغن بیرون شتافت، این فر را اگر شاسب دلیر برگرفت، زیرا که او دلیرترین و نیرومندترین پس از زرتشت بود. از اینجا آشکار می‌شود و به خوبی درمی‌یابیم که نزد پیشینیان، نماد فر و شکوه، بخت بلند، بزرگواری و پایگاه ارجمند، شاهین یا آله (Aluh) (به نازی عقاب) و به گفته‌ای دیگر همای بوده است. ایرانیان در سراسر فلات ایران با بیرق‌های ملی در برابر بیگانگان ایستادند و ترانه سرافرازی همیشه میهن آریایی را سرودند. (دکتر بختورتاش، ۱۳۸۳، ص ۱۴۳)

۴- پرچم ایران در عصر صفویان

در میان شاهان سلسله صفویان که حدود ۲۳۰ سال بر ایران حاکم بودند تنها شاه اسماعیل اول و شاه طهماسب اول بر روی پرچم خود نقش شیر و خورشید نداشتند. پرچم شاه اسماعیل یکسره سبز رنگ بود و بر بالای آن تصویر ماه قرار داشت. شاه طهماسب نیز چون خود زاده ماه فروردین (برج حمل) بود دستور داد به جای شیر و خورشید تصویر گوسفند (نماد برج حمل) را هم بر روی پرچم‌ها و هم بر سکه‌ها ترسیم کنند. پرچم ایران در بقیه دوران حاکمیت صفویان سبز رنگ بود و شیر و خورشید را روی آن زردوزی می‌کردند البته موقعیت و طرز قرار گرفتن شیر در همه این پرچم‌ها یکسان نبوده، شیرگاه نشسته بود، گاه نیمرخ و گاه رو به سوی بیننده. در بعضی موارد هم خورشید از شیر جدا بوده و گاه چسبیده به آن. (دکتر بختورتاش ۱۳۸۳، ص ۱۷۱) به استناد سیاحت نامه ژان شاردن جهانگرد فرانسوی استفاده از بیرق‌های نوک تیز و باریک که بر روی آن آیه‌ای از قرآن و تصویر شمشیر دو سر علی یا شیر خورشید بوده، در دوران صفویان رسم بوده است. به نظر می‌آید که پرچم ایران تا زمان قاجارها، مانند پرچم اعراب، سه گوش بوده نه چهار گوش.

شکل ۲- مهر نادرشاه

(ماخذ: Fa.wikipedia.org)

شکل ۱- دوران صفویه و افشاریه (ماخذ: Fa.wikipedia.org)

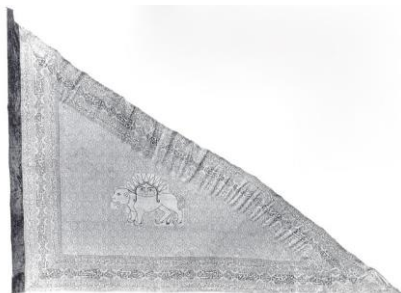
۵- پرچم ایران در زمان نادرشاه افشار

نادر که مردی خود ساخته بود، توانست با کوششی عظیم ایران را از حکومت ملوک الطوائفی رها ساخته، بار دیگر یکپارچه و متحد کند. سپاه او از سوی جنوب تا دهلی، از شمال تا خوارزم و سمرقند و بخارا، و از غرب تا موصل و کرکوک بغداد و از سوی شرق تا مرز چین پیشروی کرد. در همین دوره بود که تغییراتی در خور در پرچم ملی و نظامی ایران به وجود آمد. درفش شاهی یا بیرق سلطنتی در دوران نادرشاه از ابریشم سرخ و زرد ساخته می‌شد و بر روی آن تصویر شیر و خورشید هم وجود داشت اما درفش ملی ایرانیان در این زمان سه رنگ سبز و سفید و سرخ با خورشیدی نیمه برآمده بر پشت آن بود و درون دایره خورشید نوشته بود «الملک لله». سپاهیان نادر در تصویری که از جنگ وی با محمد گورکانی، پادشاه هند، کشیده شده، بیرقی سه گوش با رنگ سفید در دست دارند که در گوشه بالایی آن نواری سبز رنگ و در قسمت پایینی آن

نواری سرخ رنگ دوخته شده است. شیری با دم برافراشته به صورت نیمرخ در حال راه رفتن است و در درون دایره خورشید آن باز هم «الملک الله» آمده است. بر این اساس می‌توان گفت پرچم سه رنگ عهد نادر مادر پرچم سه رنگ فعلی ایران است. زیرا در این زمان بود که برای نخستین بار این سه رنگ بر روی پرچم‌های نظامی و ملی آمد، هرچند هنوز پرچمها سه گوش بودند (رامتین راوندی ۱۳۸۶ص ۳۸)

در تحقیقات انجام شده گمان می‌رود که این سه رنگ از همان ابتدا بدین معنا بوده است:
سبز: نشانه آبادانی و جاری بودن زندگی
سپید: نشانه صلح و دوستی و نیز پاکی و آرامش
سرخ: نشان خشم و غرش در برابر دشمنان

۶- دوره قاجارها

شکل ۳- پرچم سه گوش قاجاری مربوط به اواسط قرن نوزدهم

(ماخذ: Fa.wikipedia.org)

در دوران آقامحمدخان قاجار، سر سلسله قاجاریان، چند تغییر اساسی در شکل و رنگ پرچم داده شد، یکی اینکه شکل آن برای نخستین بار از سه گوش به چهارگوشه تغییر یافت و دوم اینکه آغامحمد خان به دلیل دشمنی که با نادر داشت، سه رنگ سبز و سفید و سرخ پرچم نادری را برداشت و تنها رنگ سرخ را روی پرچم گذارد. دایره سفید رنگ بزرگی در میان این پرچم بود که در آن تصویر شیر و خورشید به رسم معمول وجود داشت. با این تفاوت بارز که برای نخستین بار شمشیری در دست شیر قرار داده شده بود. در عهد فتحعلی شاه قاجار، ایران دارای پرچمی دو گانه شد. یکی پرچمی یکسره سرخ با شیری نشسته و خورشید بر پشت که پرتوها سراسر آن را پوشانده بود.

نکته شگفتی‌آور اینکه شیر پرچم زمان صلح شمشیر به دست داشت در حالی که در پرچم عهد جنگ نبود. در زمان فتحعلی شاه که استفاده از پرچم سفیدرنگ برای مقاصد دیپلماتیک و سیاسی مرسوم شد، در تصویری که یک نقاش روس از ورود سفیر ایران «ابوالحسن خان شیرازی» به دربار تزار روس کشید (شکل ۴)، پرچمی سفید رنگ منقوش به شیر و خورشید و شمشیر، پیشاپیش سفیر در حرکت است. سالها بعد، امیرکبیر از این ویژگی پرچم‌های سه گانه دوره فتحعلی شاه استفاده کرد و طرح پرچم امروزی را ریخت. برای نخستین بار در زمان محمدشاه قاجار (جانشین فتحعلی شاه) تاجی بر بالای خورشید قرار داده شد (شکل ۵). در این دوره هم دو درفش یا پرچم به کار می‌رفته که بر روی یکی شمشیر دو دم حضرت علی و بر دیگری شیر و خورشید قرار داشت که پرچم اولی درفش شاهی و دومی درفش ملی و نظامی بود. (صادق راستگو ۱۳۸۴ص ۷۶)

شکل ۵- پرچم دوره قاجار (ماخذ: Fa.wikipedia.org)

شکل ۴ - ورود سفیر ایران به دربار تزار روس (ماخذ: Fa.wikipedia.org)

امیرکبیر بزرگ مرد تاریخ ایران، دلبستگی ویژه به نادر شاه داشت و به همین سبب بود که پیوسته به ناصرالدین شاه توصیه می‌کرد شرح زندگی نادر را بخواند. امیرکبیر همان رنگ‌های پرچم نادر را پذیرفت اما دستور داد شکل پرچم مستطیل باشد (برخلاف شکل سه گوشه در عهد نادرشاه) و سراسر زمینه پرچم سفید با یک نوار سبز به عرض تقریبی ۱۰ سانتی‌متر در گوشه بالایی و نواری سرخ رنگ به همان اندازه در قسمت پایینی پرچم دوخته شود و نشان شیر و خورشید و شمشیر در میانه پرچم قرار گیرد بدون آنکه تاجی بر بالای خورشید گذاشته شود. بدین ترتیب پرچم ایران تقریباً به شکل و فرم پرچم امروزی ایران درآمد.

۱- رامتین راوندی، تاریخچه پرچم ملی ایران، نشریه تولید، مصرف، آذر و دی ۱۳۸۶، ص ۳۹

۸- انقلاب مشروطیت و پرچم ایران

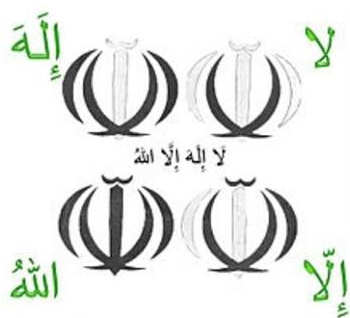
با پیروزی جنبش مشروطه خواهی در ایران و گردن نهادن مظفرالدین شاه به تشکیل مجلس نمایندگان مردم در مجلس‌های اول و دوم به کار تدوین قانون اساسی و متمم آن می‌پردازند. در اصل پنجم متمم قانون اساسی آمده بود الوان رسمی بیرق ایران سبز و سفید و سرخ و علامت شیر خورشید است. کاملاً مشخص است که نمایندگان در تصویب این اصل شتابزده بوده‌اند زیرا اشاره‌ای به ترتیب قرار گرفتن رنگ‌ها، افقی و عمودی بودن آن‌ها و این که شیر و خورشید بر کدام یک از رنگ‌ها قرار گیرد، به میان نیامده بود. همچنین درباره وجود یا عدم وجود شمشیر یا جهت روی شیر ذکر نشده بود. نمایندگان نواندیش در توجیه رنگ‌های بکار رفته در پرچم به استدلال‌های مختلفی متوسل شدند.

بدین ترتیب که در مورد رنگ سفید به این حقیقت تاریخی استناد شد که رنگ سفید مورد علاقه زرتشتیان است اقلیت دینی که هزاران سال در ایران به صلح و صفا زندگی کرده‌اند و این که سفید نماد صلح، آشتی و پاکدامنی است. سفید باید در زیر رنگ سبز قرار گیرد، رنگ سبز هم چون رنگ دلخواه اسلام و رنگ این دین است بنابراین پیشنهاد می‌شود رنگ سبز در بالای پرچم ملی ایران قرار گیرد. در مورد رنگ سرخ نیز با اشاره به ارزش خون شهید به پاس داشت آن اشاره گردید.

وقتی نمایندگان با این استدلال مجاب شده بودند و زمینه مساعد شده بود، نواندیشان حاضر در مجلس سخن را به موضوع نشان شیر و خورشید کشاندند و این موضوع را به این گونه توجیه کردند که (انقلاب مشروطیت در مرداد سال ۱۲۸۵ هجری شمسی (۱۹۰۶ میلادی) به پیروزی رسید. یعنی در برج اسد (شیر) از سوی دیگر چون اکثر ایرانیان مسلمان شیعه و پیرو علی (ع) هستند و اسدالله از القاب حضرت علی (ع) است بنابراین شیر هم نشانه مرداد است و هم نشانه امام اول شیعیان. در مورد خورشید نیز چون انقلاب مشروطه در میانه مرداد به پیروزی رسید و خورشید در این ایام در اوج نیرومندی و گرمای خود است، پیشنهاد می‌کنیم خورشید را نیز بر پشت شیر سوار کنیم که این شیر و خورشید هم نشانه علی (ع) باشد و هم نشانه ماه مرداد و هم نشانه چهاردهم مرداد یعنی روز پیروزی مشروطیت خواهان و البته وقتی شیر را نشانه پیشوای امام اول بدانیم لازم است شمشیر ذوالفقار را نیز به دستش بدهیم. بدین ترتیب برای نخستین بار پرچم ملی ایران به طور رسمی در قانون اساسی به عنوان نماد استقلال و حاکمیت ملی مطرح شد. در سال ۱۳۳۶ منوچهر اقبال نخست وزیر وقت به پیشنهاد هیأتی از نمایندگان وزارتخانه‌های خارجه آموزش و پرورش و جنگ، طی بخشنامه‌ای ابعاد و جزئیات دیگر پرچم را مشخص کرد. بخشنامه دیگری در سال ۱۳۳۷ در مورد تناسب طول و عرض پرچم صادر شد و طی آن مقرر گردید طول پرچم اندکی بیش از یک برابر و نیم عرض باشد^۱.

۹- پرچم ایران در دوره انقلاب اسلامی

پرچم ایران در سال ۱۳۵۷ با پیروزی انقلاب اسلامی تغییراتی به همراه داشت. بدین گونه که در اصل هجدهم قانون اساسی جمهوری اسلامی مصوب سال ۱۳۵۸ (۱۹۷۹ میلادی) در مورد پرچم گفته شده است که پرچم جمهوری اسلامی از سه رنگ سبز و سفید و سرخ تشکیل می‌شود و نشان جمهوری اسلامی در وسط آن قرار می‌گیرد که این نشان بیان‌گر کلمه «الله» و شعار اسلامی «لا اله الا الله» است که روی رنگ سفید پرچم قرار گرفته است. (طراح آرم پرچم، حمید ندیمی، دانشیار دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی می‌باشد). در این پرچم همچنین ۲۲ «الله‌اکبر» به رنگ سفید و به نشانه پیروزی انقلاب در روز ۲۲ بهمن (یازدهمین ماه سال) در حاشیه پایین رنگ سبز و حاشیه بالای رنگ قرمز نوشته شده است.^۲

شکل ۶- الهام گرفتن نشان جمهوری اسلامی ایران از عبارت لا اله الا الله (ماخذ : Fa.wikipedia.org)

۱- صادق راستگو، تاریخ پرچم در ایران، پرچم‌ها و نشانه‌ها، نشریه حیات نواقصادی ۱۳۸۴/۱۱/۳

۲- سایت دانشنامه ویکی پدیا در مورد «پرچم ایران»

۱۰- نتیجه گیری

روند تغییر پرچم ایران از عصر صفوی تا دوران معاصر حاکی از آن است که پرچم به عنوان یک هویت ملی برای تمام دوره ها بسیار حائز اهمیت بوده است. ایران با تمدنی که یکی از پر سابقه ترین تمدن های جهانی است (اگر نگویم قدیمی ترین تمدن جهان) در بسیاری از پدیده های انسانی گوی سبقت را از سایرین ربوده است و در مورد پرچم نیز همینطور است. همان طور که بیان شد، داستان کاوه آهنگر که در ادبیات شفاهی و کتبی مردم وجود دارد چنین مدعایی را تقویت میکند. تغییرات پرچم ایران از دوران صفوی تا کنون سبب میشود تا سابقه تمدن کشور عزیزمان برایمان پر افتخارتر باشد، پرچم از نشانه های اصلی همبستگی هر ملت و قومی محسوب می شود که ملیت و هویت تک تک افراد جامعه را نقش میزند، نشانه ی فداکاریها و استواریهای مردم کشوری در طول تاریخ است که باید نسبت به نگهداری آن نهایت دقت را به کار گرفت. احترام به پرچم و مقدس پنداشتن آن نشانه اعتقاد به کشور و ملت است.

منابع

۱. خیراندیش رسول، شایان سیاوش، ۱۳۷۵ ریشه‌یابی نام و پرچم کشورها، انتشارات کویر، چاپ چهارم،
۲. دکتر بختورتاش، ۱۳۸۳ تاریخ پرچم در ایران، انتشارات بهجت
۳. راستگو، صادق، ۱۳۸۴/۱۱/۳ تاریخ پرچم در ایران، پرچم‌ها و نشانه‌ها، نشریه حیات نواقتصادی،
۴. راوندی، رامتین، ۱۳۸۶ تاریخچه پرچم ملی ایران، نشریه تولید، مصرف، آذر و دی
۵. پرچم‌های افراشته، ۱۳۸۴ رنگ و رنگرزی، نشریه صنعت چاپ،
۶. سایت www.farhangiran.com
۷. سایت دانشنامه ویکی پویا در مورد «پرچم ایران»